condemnatio. Si vero secus, quæstio rerum amotarum evanescat. Dat. 3. Januar. *Sirmii*, AA. CONSS.

Si possessorium rei recuperandæ, & petitorium super libertate simul intentetur ab eodem, petitorium prius deciditur, & ex ejus eventu ad possessionem revertitur.

7. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum PP.

SI quando negotium status fuerit exortum, [si quidem] ab ejus parte, *qui dicitur servus*, aliquid dicatur dominus abripuisse [1], prius considerari placet, utrum de possessione [2] servitutis in libertatem reclamandum putet, an vero ex possessione libertatis in servitutem vocetur. At si eum de obsequiis servilibus libertatem constiterit flagitare: ante [3] decidi status convenit causam, atque ita præberi direptorum negotiorum (si res exegerit) audientiam.

† Quod si *ei, qui ad servitutem vocatur*, quicquam direptum esse memoretur: universa, quæ constiterit ablata, ita demum reddi convenit ei, qui servus esse contenditur, si modo *salvam rem futuram* per idoneos fidejussores promiserit. Nam si tales dare non potuerit: tunc ea convenit, de quibus in judicio tractabitur, sequestrari [4] in eum diem [in] quo controversia sopiatur: ita ut ex iisdem (si aliqua alia facultas esse non poterit) tantum litis sumptus [5], & alimoniæ homini subministretur, quantum moderato judicis arbitrio fuerit æstimatum. Cum autem necdum lite de statu mota, res ab aliquo direptæ sint, & sententia de restituenda possessione rerum lata, ille ne [huic] sententiæ satisfaceret, de statu controversiam movit: necessitatem habebit, & sine satisdatione easdem res reddere, & tunc causam liberalem secundum juris ordinem exercere.

TIT. XX.

DE COLLUSIONE [6] DETEGENDA [7].

Servus colludendo cum domina non efficietur ingenuus, nec ex rescripto ex falsa causa impetrato. Salic.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. [& CC.] Theodoro.

CUm servum matris tuæ, & stupro violasse dominam suam, & turpis conjunctionis maculam excogitandæ ingenuitatis collusione, ac fallæ captivitatis velamento, apud competentem Judicem [8] obtegere voluisse proponas, nec libertatem ei matrem tuam dedisse, sed in solam ingenuitatem eum nudæ voluntatis mendacio [9] perducere nisam adseveres, servum esse palam est: quando etiam Divi Pii rescriptum [10] super captivitate emissum, quam non intercessisse significas, ingenuum fecisse non videatur: nec asseveratio consensus tui ingenuitatis jus tribuere potuerit. PP. 14. Kal. Jul. DIOCLET. 5. & MAXIMIANO 4. CONSS. 293.

Per pactum libertinus non efficitur ingenuus: & detegens collusionem efficitur ejus patronus. Salic.

2. Iidem AA. & CC. Milesio.

LIbertinæ conditionis constitutis privatis [11] pactis immutare statum suum non licere, Numiano [12] Senatusconsulto [13], contra collusorem pœna statuta, præmioque detegenti promisso, manifeste declaratur. Dat. 5. Kalend. Decembr. CC. CONSS.

TIT. XXI.

NE [14] DE STATU [15] DEFUNCTORUM [16] POST QUINQUENNIUM [17] QUÆRATUR [18].

Si de statu manumissoris defuncti non potest quæri, nec etiam de statu ab eo manumissi. Salic.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Niconi.

ADitus competens Judex causam præscriptionis examinabit: & si Domitiæ patronum, qui [ut [19]] civis Romanus [usque] in diem mortis vixit, annos quinque antequam lis bonorum mulieris inchoaretur, vita decessisse constiterit: libertæ status ex persona manumissoris [20] non retractabitur.

Si de matris statu defuncta non potest quæri post lapsum quinquennium, nec etiam filii. Salic.

2. Iidem AA. & CC. Maximo.

SI is, qui te heredem fecit, propter matris [21] conditionem servus dicitur, & mater ante quinque annos litis motæ vita decessit, præscriptioni locus erit: si quæri de statu non possit, nisi de conditione matris tractetur. Hoc ita, si quandiu vixit, sine interpellatione ut civis Romana egit. P. D. S. ANTONINO A. 2. & GETA C. 2. CONSS. 206.

1 *l. 6. supr. eod.* 2 Si de possessorio rei recuperandæ & petitorio super libertate simul agitur ab eodem, petitorium prius deciditur, ejusque eventu ad possessionem revertitur: si a diversis, possessionis causa, prius deciditur. 3 Major quæstio minori præfertur. 4 Dixi ad *l. 1. §. 1. supr. de adfert. tollend. l. 3. in fin. §. quib. ad libertat.* 5 Vide *l. pen. ff. ut in possess. l. 9. ff. de jur. deliber.*

6 Collusionem Græci συμπαιγνίαν vocant. 48. *Eel.* 12. dixi ad 40. *D.* 16. 7 Intra quinquennium. *l. 2. ff. eodem.* 8 Vide *l. 2. l. 4. ff. eodem.* 9 Perlaforia sententia pro re judicata non habetur. *l. 27. ff. de lib. caus. l. 50. §. 1. ff. de leg. 1. l. 14. ff. de appellat.* 10 Cui simile est in *l. 9. supr. de ingenuis.* 11 Vide *l. 8. supr. de ingenuis manumiss.* 12 *Nonano*, Hal. alii *Juniano*: alii *Vrviano*, in aliis *Numano*: legæ *Xumniano*: Cujac. *hic*, & ita Græci, τὰ τῶν νομίων ὑφ᾽ ἡμῶν ἐρμηνευόμενα, ac fortasse Nimnius is fuit, qui in Fastis sub Domitiano Nonnius dictus est. vel L. Nimnius tribunus plebis, qui iniquis rogationibus Claudii intercessit. *Dion.* 38. vid. Cujac. *hic.* 13 Senatusconsultum Numianum fuit Domitiani temporibus. *l. 1. ff. eod.*

14 Dixi ad 40. *D.* 15. 15 Post quinquennium ex Senatusconsulto, de quo *l. 4. & ult. ff. eod.* de statu defuncti non quæritur, *ut hic*: Ita ex Senatusconsulto intra quinquennium post manumissionem proclamare ad ingenuitatem libertus non potest. *l. 2. l. 4. ff. si ingenuus esse dicetur.* Eadem ratione intra quinquennium collusio domini detegenda, *l. 2. ff. de collusione detegenda.* 16 Qui videlicet ut liberi palam vixerint in diem usque mortis, *l. 1. l. ult. ff. eod.* 17 Mortis scilicet. 18 Quonam Senatusconsulto id fuerit cautum, vid. *l. 4. l. ult. ff. eod.* 19 *l. 4. ff. eod.* 20 Si de statu manumissoris quæri non potest, nec de statu ab eo manumissi. 21 Si de statu matris quæri non potest, nec de sui statu quæri potest, hoc est, si pater meus materve mea vita decesserunt ante quinque annos, nulla eis de statu lite mota, nec mihi nuncupati litis quæstio poterit, *ut hic. Synopf. Basil.* 48. *tit.* 11. *c.* 3. 22 Mota status quæstio post obitum rei durat.

Quæstio status mota in vita alicujus, durat post ejus mortem, ut sciatur, quem habeat successorem.

3. Imp. ALEX. A. Olympiadi.

QUamvis defunctus sit maritus quondam tuus, cui status quæstio inferebatur, causa tamen [etiam] post [22] obitum ejus propter [23] emolumentum successionis durat, eamque apud eum, qui de hereditate, vel singulis rebus judicaturus est, decidi oportet.

Qui ut civis Romanus vixit per quinquennium, ejus successio non potest in dubium revocari.

4. Idem A. Martiano.

SI is, quem servum tuum fuisse, & a fratre tuo manumissum, atque heredem scriptum [esse] proponis, ut [24] civis Romanus vixit, nec intra quinquennium post mortem ejus status quæstionem movere cœpisti: intelligis, neque heredibus ab eo scriptis, neque his, quos liberos esse voluit, controversiam [te] contra formam Senatusconsulti [25] facere posse. Quod si prius [26] quam id temporis spatium excederet, agere cœpisti: & peculium ejus more judiciorum persequi, & cum manumissis ordinata lite, secundum formam Edicti experiri non prohiberis. PP. * Jun. MODESTO, & PROBO CONSS. 229.

5. Imp. GORDIANUS A. Severo.

QUod est constitutum, post quinquennium de statu defunctorum quæstionem incipere [27] non posse, ad speciem emancipationis [28] jure, necne perfecta sit, minime pertinet.

An defunctus vixerit ut ingenuus, inspicitur tempus mortis ejus. Salic.

6. Impp. VALER. & GALLIEN. AA. Pollæ.

SI mater tua quasi ingenua communi [29] opinione vixit, & quinquennium a die mortis ejus excessit, potes Rempublicam, & pupillos [30], si tibi status quæstionem movere tentaverint, nota præscriptione repellere. An autem pro ingenua in die mortis egerit, in judicio requiretur. Quod si varietas interveniat, posteriora [31] tempora spectari convenit. PP. 6. Id. Jun. SECULARE, & DONATO CONSS. 261.

Etiam contra fiscum currit hac præscriptio quinquennalis.

7. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & [CC.] Heliodoro.

SIpater tuus velut ingenuus vixit, nec status controversiam, *Quasi fisci servus esset*, apud Præsidem provinciæ, qui super hujusmodi quæstionibus judicare solet, sed apud Procuratorem [32] Reipublicæ, non [33] competentem [34] judicem passus est, postque ejus mortem quinquennium effluxerit: status tuus ex præscriptione, quæ ex Senatusconsulto emanat, protectus est.

8. Iidem AA. Theodoræ.

REpetitio peculii rerum servi tui, si [35] nullo justo titulo intercedente corpora possideantur ab aliquo, nulla temporis præscriptione mutilabitur: Nec enim Senatusconsultum [36], quod super non retractandis defunctorum statibus sancitum est, intervenit, si defunctus in fugam [37] conversus, atque latitans decessit. Dat. 10. Kalend. Decembr. *Mediolani*, DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. CONSS.

TIT. XXII.

DE LONGI [38] TEMPORIS PRÆSCRIPTIONE, QUÆ PRO LIBERTATE, ET NON ADVERSUS LIBERTATEM OPPONITUR.

Moratus in libertate mala fide, non juvatur longi temporis præscriptione. Salic.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Mutiano.

MAla [39] fide morato in libertate diu [40] prodesse non potest [longi] temporis præscriptio. Unde cum confitearis fuga [41] te ab eo, cujus meministi, recessisse: intelligis ex hoc solo sine dolo malo in possessione te libertatis non esse.

2. Iidem AA. & CC. Carcino.

PRæstat firmam defensionem libertatis ex justo initio longo tempore obtenta possessio: Favor [42] enim libertati debitus, & falubris jampridem ratio suasit, ut his, qui [bona [43] fide] in possessione libertatis per viginti [44] annorum spatium sine interpellatione morati essent præscriptio adversus inquietudinem status eorum prodesse debeat, ut & liberi & cives Romani fiant. Dat. Kalend. Jul. *Antiochiæ*, CONSTANTIO 4. & MAXIMIANO 2. [45] CONSS. 302.

23 Id est, ut scire possit quem habiturus sit successorem. 24 *l. 1. supr. eodem.* 25 De quo *l. ult. ff. eod.* fuit vero vetus Senatusconsultum. Suetonius in *Tito cap.* 8. vetuit inter cæteræ quæri de cujusquam defunctorum statu ultra certos annos. 26 Si intra quinquennium a morte defuncti de statu ejus fuerit quæstum, & de peculio ejus, & de manumissis ab eo quæri poterit. 27 *l. 1. ff. eod.* 28 Quæstio status servilis post quinquennium incipere non potest: emancipationis potest: est enim minima status quæstio, quoties dubitatur, filiusfamilias, vel paterfamilias quis fuerit. 29 Communis opinio probat. 30 Vide *l. ult. supr. qui & adversus quos. & l. ult. ff. quibus non objicitur longi temporis præscriptio.* 31 *l. 14. §. 2. in fin. ff. de aliment.* 32 Procuratorem rei privatæ. Cujac. *l. obf. 24. in fin.* id est, rationalem: id ita legisse Græcos idem autor testatur in *l. 30. ff. de decurion.* De procuratoribus Cæsaris dixi ad *Titul. ff. de officio procuratoris Cæsaris.* 33 Incompetens condemnatio pro non facta habetur. *l. 4. §. 6. ff. de re judicata. & l. fi. a non competente.* 34 Judices quinam competentes olim fuerunt libertatis atque status? vide *supr. ubi causa status.* adde Fornerium 1. *select.* 23. Ræverdum 3. *variar.* 20. Govenum 1. *variar.* 33. adde quæ dixi ad *l. 1. §. & l. 5. supr. de ordine cognit.* 35 Quæ nullo titulo possidentur, non præscribuntur. *l. 24. §. de rei vind.* 36 De quo vide *l. 4. §. eod.* 37 Fuga nocet. adde *l. 1. supr. tit. proxim.* 38 Longi temporis præscriptio quid sit? continui decennii inter præsentes: vicennii inter absentes. 39 Moratus in libertate mala fide, non juvatur longi temporis præscriptione. 40 Diu moratur, qui vicennio moratur. *l. 2. ff. eod.* 41 *l. 1. supr. ubi causa status. l. 10. in fin. ff. de liberal. caus. l. 15. §. 1. ff. de usurp.* adde *l. ult. supr. tit. prox.* Fugitivus malæ fidei præsumitur. vide quæ scripsi ad *l. 12. ff. ad leg. Fab. de plagiar.* 42 Favor libertati debetur. 43 *l. 12. ff. de liberali.* 44 Servus vicennio libertatem bona fide præscribit; hoc est moratus in libertate per vicennium, bona fide, amplius inquietari non potest: fecus si in fuga per vicennium quasi liber vixerit: nullum enim servituti ejus præjudicium accidit. *Synopf. Basil.* 48. *tit.* 26. *ex tit.* 24. *cap.* 1. 45 Ex *IIII.*

3. Exemplum sacrarum litterarum CONSTANTINI, & LICINII AA. ad Dionysium Vicariam Præfecturam agentem.

SOla temporis longinquitate, etiamsi sexaginta [1] annorum curricula excesserit, libertatis jura minime mutilari oportere, congruit æquitati. Dat. 4. Kalend. Maji, VOLUSIANO, & ANNIANO CONSS. 314.

TIT. XXIII.

DE PECULIO EJUS [2] QUI LIBERTATEM MERUIT.

Peculium si non sit ademptum, sequitur manumissum inter vivos, non in ultima voluntate. Salic.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Rufino.

LOnge diversam [3] causam eorum, qui a superstitibus manumittuntur, item illorum, quibus testamento libertas relinquitur, esse dissimulare non debueras: cum superiore quidem casu concessum tacite peculium [4], si non adimatur: posteriore vero, nisi specialiter fuerit datum, penes successores remanere, juris sit evidentissimi.

TIT. XXIV.

DE SENATUSCONSULTO [5] CLAUDIANO [6] TOLLENDO.

Mulier libera servili amore capta, nec bona perdit, nec amoris servore libera esse desinit. Bald.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Hermogeni Magistro officiorum.

CUm [7] in nostris temporibus, in quibus multos labores pro libertate subjectorum sustinuimus, satis esse impium credidimus, quasdam mulieres libertate sua fraudari, & quod ab hostium ferocitate contra [8] naturalem libertatem inductum est, hoc ad libidinem nequissimorum hominum inferri: Claudianum Senatusconsultum, & omnem ejus observationem circa denunciationes [9], & Judicum sententias coquiescere in posterum volumus: ne [ea] quæ *libera* constituta est, semel decepta, vel infelici cupidine capta, vel alio quocunque modo contra natalium suorum ingenuitatem deducatur in servitutem, & sit pessimum dedecus [10] cognationis suæ fulgori: ut quæ forsitan decoratos dignitatibus habeat cognatos, hæc in alienum cadat dominium, & dominum pertimescat forsitan cognatis suis inferiorem. † Quod & in *libertis* [observari] oportet: semel etenim libertate potitam, per tale dedecus in servitutem deduci, religio temporum meorum nullo patitur modo.

† Sed ne *servi*, vel *adscriptitii* [11], putent sibi impunitum esse tale conamen (quod maxime in adscriptitio [12] adserendum est, ne liberarum mulierum nuptiis ab his excogitatis, paulatim hujusmodi hominum conditio decrescat) fancimus, si quid tale fuerit, vel a servo, vel ab adscriptitio perpetratum, habere liberam potestatem dominum ejus sive per se, sive per præsidem provinciæ talem servum, vel adscriptitium castigatione competenti corrigere, & abstrahere a muliere tali. Quod si neglexerit: sciat in suum damnum hujusmodi desidiam reversuram.

TIT. XXV.

DE NUDO [13] JURE QUIRITUM [14] TOLLENDO.

Nudum nomen, quod quis in servis habebat, per hanc legem tollitur, & plenum dominium in servis conceditur. Salic.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano PP.

ANtiquæ subtilitatis [15] ludibrium per hanc decisionem [16] expellentes, nullam esse differentiam patimur inter dominos, apud quos, vel nudum *ex jure Quiritum* nomen, vel tantum *in bonis* reperitur: quia nec hujusmodi volumus esse distinctionem, nec *ex jure Quiritum* nomen, quod nihil ab, ænigmate [17] differepat, nec unquam videtur, nec in rebus apparet, sed vacuum est & superfluum verbum, per quod animi juvenum, qui ad primam legum veniunt audientiam, perterriti ex primis eorum cunabulis inutiles legis antiquæ dispositiones accipiunt: sed sit plenissimus & legitimus quisque dominus, sive servi, sive aliarum rerum ad se pertinentium.

1 Servitute sexagenaria libertas non amittitur. adde *l. 6. supr. de ingenuis. l. 21. ff. de evictionibus.* 2 Adde 33. *D.* 8. 3 Cur ita? plenior interpretatio fumitur adversus unum manumissorem: quam adversus eum, ejusque heredem simul. 4 Manumisso servo in testamento peculium non videtur concessum, nisi nominatim sit relictum, *ut hic. l. pen. ult. supr. an servus pro suo fide post manumiss. teneatur & l. 1. §. 3. ff. de comm. servo manumiss.* 10. *Eclog. in fin. §. 20. vers. peculium. Inst. de legatis. l. 3. ff. de manumissionibus qua servos.* Manumisso inter vivos videtur concessum, nisi nominatim fit ademptum. *l. 53. ff. de peculio*: nisi quis manumittatur a pupillo. *l. pen. de manumissis vindicta. Synopf. Basil.* 10. *in fin. libri.*

5 Senatusconsulto Claudiano locus fuit, quoties mulier libera contra domini denunciationem se alieno servo jungebat. Ex hoc SC. ejus fiebat ancilla, cujus ille servus erat: ut eo non denunciante, liberam conubinatus ratione non fieri ancillam. *l. 34. supr. de liberali.* 6 *3. Instit. 13. §. 1. Ulp. 11. §. 11. l. 27. ff. de apist. l. 9. l. ult. Cod. Theod. de liberali causa. l. 10. C. Th. de mortis legatis.* a D. Claudio *Tacitus*: non a Vespasiano, ut scribit Suetonius *in Vespasiano cap.* 11. 7 Extat integra apud autorem *Syn.* 48. *titul.* 26. *ex tit.* 25. *cap.* 1. 8 Servitus contra naturam. *l. 4. §. 1. ff. de statu hominum.* 9 Trina opus erat denunciatione. 10 Dedecus cognatum servire facit *lex* 1. 2. 3. *ff. de liberali causa.* 11 Hi ἀπογραφοὶ & ἐπιγραφοὶ. 12 *l. ult. ff. de agricolis & censit. lib.* 11. *tit.* 47.

13 Hoc, ut apertius intelligamus notandum est, Triplex veteribus dominium fuisse, naturale, legitimum, & plenum. Naturale habet qui in bonis habet: unde Bonitarius dicebatur, dominus. Legitimum dominium habet, qui jure Quiritum dominium habet: plenum, qui & legitimum & naturale dominium simul habet. Theophil. *Inst. de libertinis.* Naturale & in bonis dominium servi habebat, cui civi servus a cive quoque emptione traditus, non tamen ei emancipatus, aut in jure cessus, aut si non anno ab eo possessus. Quandiu quid horum deerat, servus in bonis emptoris erat: venditoris vero, ex jure Quiritium, hoc est uno eodemque tempore duorum erat dominorum. Ulp. 1. §. 16. Unius tamen horum dominii effectus altero potior erat. Nam servus quidquid adquirebat, suo domino bonitario adquirebat: id est, ei in cujus bonis erat, non ei qui jus dominii habebat ex jure Quiritum, unde cum nomen inane juris Quiritum esset, merite fublatum hac constitutione. Porro jure Quiritum adquirebatur dominium hereditaris additione, mancipio, acceptione, justa usucapione, sub corona emptione. Varro 2. *de re rustica* 10. fine his causis res non abalienabatur jure Quiritum. Cicero *in Topicis*. Ulpian. 19. Idque dominium sibi assumebat is qui vindicabat, hac formula:

14 Ulpian. 1. §. 16. & 19. §. 20. adde Theoph. *tit. de libertinis.* 15 Subtilitatis antiquæ ludibrium Subtiles interdum fuerunt antiqui, sed inanitet & inepte plerunque. 16 Hæc lex junct. *l. unic. Cod. de dedit. libert. toll.* facit 43. decisionem ex quinquaginta novis Justiniani. vid. Inglois. *Anf.* 17 Ænigma, & ab ænigmate non differunt.

18 Dixi ad 41. *D.* 4. 19 *l. 8. ff. eod.* 20 *l. 4. l. 6. l. 7. ff. eod.* 21 Qui aliena mancipia distrahit, furtum contrahit: ideoque longa possessione non capiuntur. *Synopf. Basil.* 50. *tit.* 4. *c.* 15. 22 Res furtiva usucapi non potest. adde *l. 2. ff. de usucap. pro donato.* præscribi tamen potest triennio. *l. 1. §. 1. ff. de annuis except. l. cum quæretur* 11. *ff. unde vi.* 23 Justa prohibitio alienationis facta per defunctum impedit usucapionem. 24 Testator certarum rerum alienationem vetare potest.

25 Quod servari debet, vendi non potest. 26 Conceptum apud se partum bonæ fidei possessor usucapit. *l. 33. ff. de usuc.* 27 *l. 1. supr. eodem. l. 6. l. 7. ff. eod.* 28 Qui domini consensu possidet, non indiget usucapione. 29 Contractus invito adversario non retractatur. *l. 5. §. de oblig.* 30 *l. 7. in fin. supr. quod cum eo.* 31 Citra domini consensum, longi temporis spatio bonæ fidei possessor præscribit. *l. 1. ff. tit. proc. l. 3. ff. de longi temporis.* 32 Quod (vi tamen non possessum) bona fide a malæ fidei possessore possidemus, usucapimus. *l. 4. supr. de rei vind.* quod ipse possidet, non usucapit. 33 Possessor malæ fidei fructus restituit. 34 Sciens alienum non usucapit. *l. 7. ff. eod.* 35 Nondum impleta usucapione, bonæ fidei etiam possessori res auferri potest. 36 Rerum vi possessarum usucapio non est. 37 *l. 4. §. de rei vindic. §. 8. Inst. de usucap.* ubi de vi compulsiva agitur, *ut hic.* id necesse non est. *l. 3. supr. de his quæ vi met.* 38 *Cum concilio*: alii *cum consilio*, ut in Act. Apost. 25. v. 12. μετὰ συμβουλίου: κατὰ τὸ συμβούλιον ἀπεκρίθη. quæ verba, *cum Concilio collocuti*, moris erat ita exprimi CCC. ut ex antiqua sententia Senetionis constat. Senetio CCC. dixit, vid. Cui. 18. *obf.* 32.

39 Princeps sententiam dicit. *l. 1. ff. de appellat. l. pen. ff. de his, quæ in testament. deleantur. l. 3. ff. de quæstionibus.* 40 Usucapi, quasi furtiva, res non potest, quæ obligata alteri, comparata est: hoc est, re pignori obligata distracta, quasi furtiva usucapi ea res non potest. *Synopf. ibi. c.* 20. 41 In usucapione rei immobilis sufficit bona fides emptoris, nisi res a venditore, vel ejus autore vi fit possessa, ut *l. 5. §. eod.* in mobili & emptoris & venditoris requiritur. *ut hic. l. 3. l. 4. §. & l. 7. ff. eod.* 42 Imo potest. *l. 5. ff. eod. l. 4. §. 21. ff. de usurpat.* 43 Dixi ad *l. 6. §. eod.* 44 *l. 5. in fin. supr. eod.* 45 Usucapere potest, qui ex causa transactionis bona fide rem alienam accipit, cum justam causam usucapiendi habeat. *Synopf. ibi. c.* 21. 46 *l. 29. ff. de usurpat.*

Emens a pupillo sine tutore, non usucapit rem. Salic.

9. Idem A. & C. Cajo.

EUm [2], qui a [2] pupillo sine tutoris auctoritate distrahente comparavit, nullum temporis [longi] spatium defendit. Sed si locupletior [3] emptoris pecunia factus, post pubertatem occasionem juris ad iniquum trahat compendium, doli mali submovetur exceptione. CC. CONSS.

TIT. XXVII.

DE USUCAPIONE PRO DONATO [4].

Traditione & usucapione pro donato dominium quæritur. Bald.

1. Imp. ALEXAND. A. Macedonio.

SIve fuerit dominus [5], qui tibi loca, de quibus supplicasti, donavit: sive a [6] non domino bona fide donata suscepisti, eaque usucepisti, auferri [7] tibi quod jure quæsitum est, non potest. P. 5. Id Mart.

Res affectu vitio furti, non usucapitur titulo pro donato. Salic.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Capitonio.

DOnantem ancillam alienam [8] nihil domino deminuere, non est ambigui juris: furtum etiam contrahere citra [9] voluntatem domini contrectantem, ut ejus rei nec usucapio possit procedere. S. V. Id. April. AA. CONSS.

Ex donatione putativa sive erronea non procedit usucapio. Salic.

3. Idem AA. & CC. Rhodano.

IRritam [10] facere donationem perfectam nemini licet. Utique hoc verum est, si error [11] falsæ causæ ratione bonæ fidei non defenditur. Quod & in dominio pro usucapione quærendo servatur.

TIT. XXVIII.

DE USUCAPIONE PRO DOTE [12].

Res mobilis in dotem data, si vitium usucapionem non impedit, usurpabitur. Bald.

1. Imp. ALEXAND. A. Taurino.

REs mobiles [13] in dotem datæ, quamvis alienæ, si sine vitio tamen fuerint a bonæ fidei accipiente [14] pro dote acceptæ, usucapiuntur [15].

TIT. XXIX.

DE USUCAPIONE PRO HEREDE [16].

Sicut suus heres non usucapit titulo pro herede: ita nec heres heredis etiam extraneus ex persona defuncti. Bald.

1. Imp. ANTONINUS A. Theophilo.

CUm pro herede usucapio locum non habeat: intelligis, neque matrem tuam, cui heres [17] extitisti, neque te ulu mancipia ex ea causa capere posse. PP. 7. Kal. Jul. *Romæ*, LÆTO & CEREALE CONSS. 216.

2. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Maurinæ.

NIhil pro herede posse usucapi, suis heredibus existentibus [18] magis obtinuit.

3. Idem AA. & CC. Diodoro.

OPinione falsa [19] mortis pro herede possessio rerum absentis procedere non potest.

Usucapio requirit titulum præcedentem. Bald.

4. Iidem AA. & CC. Serapioni.

USucapio non præcedante vero [20] titulo procedere non potest: nec prodesse neque tenenti, neque heredi ejus potest: nec obtentu velut ex hereditate esset, quod alienum fuit, domini intentio ullo temporis longi spatio absumitur. Dat. 7. Kal. Januar. CC. CONSS.

TIT. XXX.

COMMUNIA [21] DE USUCAPIONIBUS.

Colonus corporaliter tenet, sed non possidet sibi, sed domino: & ideo non præscribit. Bald.

1. Imp. ALEXAND. A. Sabino.

QUi ex conducto [22] possidet, quamvis corporaliter [23] teneat non tamen sibi, sed domino rei creditur possidere, neque enim colono [24], vel conductori prædiorum longa possessionis præscriptio acquiritur. PP. 7. Kal. April. ALEXANDRO A. 2. MARCELLO CONSS. 227.

2. Idem A. Onesimæ.

JAmpridem quidem mancipium, de quo supplicas, comparasse te dicis: sed si cogitaveris rem fisci [25] mei usucapi non posse, respondere te actionibus fisci mei intelligis: nec alias posse [rei] proprietatem obtinere, quam si non ex ancilla fiscali natum fuisse constiterit.

Mala fides auctoris nocet successori singulari, volenti uti actione singulari. Bald.

3. Imp. PHILLIPUS A. & C. Pantino.

SI [26] mala fide servum tuum sciens Antiochus tenuit, intentionem tuam contra successorem [27] ejus, licet bona fide possidet, propter initii vitium usucapio non absumpsit.

TIT. XXXI.

DE USUCAPIONE TRANSFORMANDA, ET DE SUBLATA DIFFERENTIA RERUM MANCIPI [28] ET NEC MANCIPI.

Hodie res provinciales & Italicæ quantum ad usucapionem sunt exæquatæ, & immobiles præscribuntur ubique spatio longi temporis: mobiles vero spatio triennii continui, intervenientibus a principio bona fide & titulo. Salic.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni PP.

CUm nostri animi vigilantia *ex jure Quiritium* nomen & substantiam sustulerit [29], & communes exceptiones in omni loco valeant [30]: decem vel viginti, vel triginta annorum, vel si quæ sunt aliæ majoris ævi, continentes prolixitatem: satis inutile est usucapionem in Italicis quidem soli rebus admittere, in provincialibus autem recludere. Sed & si quis res alienas, Italicas tamen, bona fide possidebat per biennium [31], miseri rem domini excludebantur: & nullus eis ad eas reservabatur regressus: quæ & nescientibus dominis procedebant, quo nihil inhumanius erat, si homo absens & nesciens tam angusto tempore suis cadebat possessionibus. Ideo per præsentem legem, & in Italicis soli rebus, quæ immobiles sunt, vel esse intelliguntur, sicut annalem [32] exceptionem, ita & usucapionem transformandam esse censemus: ut tantummodo & his decem [33], vel viginti, vel triginta annorum, & aliarum exceptionum tempora currant, hujusmodi angustiis penitus semotis. † Cum autem antiqui & in rebus mobilibus, vel se moventibus, quæ fuerant alienatæ, vel quocunque modo (bona fide tamen) detentæ, usucapionem extendebant non tantum in Italico solo nexu, sed in omni orbe terrarum, & hanc annali [34] tempore concludebant: & eam duximus esse corrigendam: ut [35] si quis alienam rem mobilem, seu se moventem in quacunque terra, sive in Italica, sive provinciali bona fide per continuum triennium [36] detinuerit, is firmo jure eam possideat, quasi per usucapionem eam acquisitam. † [Hoc] tantummodo observando, ut in his omnibus casibus ab initio [37] eam bona fide capiat, secundum [38] quod exigit longi temporis præscriptio: & ut continuetur [39] ei possessio etiam anterioris justi possessoris, & connumeretur in decennium, vel viginti annorum spatium; vel triennium. Quod & in rebus mobilibus observandum esse censemus, ut in omnibus justo titulo [40] possessionis antecessoris justa detentio, quam in re habuit, non interrumpatur ex posteriore forsitan alienæ rei scientia, licet ex titulo lucrativo ea cœpta est. Ita etenim ampliatur quidem longi temporis materia, quæ ei subdita est, minuitur autem usucapionum compendiosa dominia jactura, & ejus jura nocentia: cum [etiam] res dividi mancipi & nec mancipi sane antiquum est: & merito antiquari oportet, ut sit rebus & locis omnicipi sane antiquum est: & merito antiquari oportet, ut sit rebus & locis omnibus similis ordo, inutilibus ambiguitatibus & differentiis sublatis. Dat. Kal. Novemb. *Constantinop.* post consulat. LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XXXII.

DE ACQUIRENDA [41] ET RETINENDA POSSESSIONE.

De acquisitione per liberam personam.

1. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. & CC. Attico.

PEr liberam [42] personam ignoranti [43] quoque acquiri possessionem; & postquam scientia [1] intervenerit, usucapionis conditionem inchoari posse, tam ratione utilitatis, quam juris prudentia receptum est. PP. 6. Kal. Dec. FUSCO & DEXTRO CONSS. 226.

Si emptor sciente venditore in possessione fuerit.

2. Imp. ALEXANDER A. Mauro.

MInus instructus est, qui te sollicitum reddidit, quasi in vacuam [2] possessionem ejus, quod per procuratorem emisti, non sis inductus: cum ipse proponas te diu [3] in possessione [ejus] fuisse, omniaque, ut dominum gessisse. Licet [4] enim instrumento non sit comprehensum, *quod tibi tradita sit possessio:* ipsa tamen rei [5] veritate id consecutus es, si sciente [6] venditore in possessione fuisti.

De Infante.

3. Imp. DECIUS A. Rufino.

DOnatarum rerum [7] a quacunque persona infanti [8] vacua [9] possessio tradita corpore [10] quæritur. Quamvis enim sint auctorum sententiæ dissentientes: tamen consultius videtur interim, licet animi plenus non fuisset adfectus [11], possessionem per traditionem esse quæsitam: alioquin (sicuti consultissimi viri Papiniani responso continetur) nec quidem per tutorem possessio infanti poterit acquiri PP. 5. Kal. Apr. DECIO A. 5. & GRATO CONSS. 251.

De animo solo.

4. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Nepotiano.

LIcet possessio nudo [12] animo acquiri non possit, tamen solo animo retineri potest. Si ergo prædiorum desertam possessionem non derelinquendi affectione transacto tempore non coluisti [13], sed metus [14] necessitate culturam eorum distulisti: præjudicium tibi ex transmissi temporis injuria generari non potest. PP. Kal. August. ipsis 4. & 3. AA. CONSS. 290.

De causa possessionis sibi non mutanda.

5. Iidem AA. & CC. Mennoni.

CUm nemo causam [15] sibi possessionis mutare possit, proponasque colonum nulla extrinsecus accedente causa excollendi occasione ad iniquæ venditionis [16] vitium esse prolapsum: Præses provinciæ inquisita fide veri domini tui jus convelli non sinet.

De eo, qui sine causa ingressus est in fundum alienum.

6. Iidem AA. & CC. Valerio.

SI nulla justa ex causa [17] ingressum [18] [tuum] sive vineas, eum cujus ministri, Præses repererit, nec ulla præscriptione tua interpellatur petitio: restituere tibi possessionem cum omni causa [19] non dubitabit. S. Idib. April. AA. CONSS.

De improba possessione.

7. Iidem AA. & CC. Asyncrito.

IMproba possessio firmum titulum [20] possidenti præstare nullum potest. Unde ingredientem in [21] vacuam possessionem alieni fundi non consentiente domino, vel actore, qui ejus rei concedendæ potestatem habuit, causam justam possessionis adipisci non potuisse certum est. PP. 5. Idus Dec. AA. CONSS.

De procuratore.

8. Iidem AA. & CC. Cyrillo.

PEr procuratorem utilitatis [22] causa possessionem [23], etsi proprietas ab hac separari non [24] possit, dominium etiam quæri placuit. PP. 18. Kal. Mart. *Sirmii*, CC. CONSS.

De improba possessione.

9. Iidem AA. & CC. Sergio.

NEc ex vera venditione possessionem, quam non fuerat emptor [25] adeptus, improbe retinere potest: ac multo minus is, qui adseveratione falsa velut [26] emptor, cum sine obligatione pignoris pecuniam mutuo dedisset, fundum irrumpens alienum, retinendi justam causam habet. PP. 3. Non. April. *Sirmii*, CC. CONSS.

De divisione & interruptione usucapionis.

10. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maternum.

NEmo ambigit, possessionis duplicem [27] esse rationem: aliam [28], quæ jure [29] consistit; aliam, quæ corpore [30]: utramque autem ita demum esse legitimam [31], cum omnium adversariorum silentio, & taciturnitate firmatur: interpellatione [32] vero & controversia progressa, non [33] posse eum intelligi possessorem, qui licet [possessionem] corpore teneat, tamen ex interposita [34] contestatione, & causa in judicium deducta super jure possessionis vacillet ac dubitet. PP. 11. Kal. Feb. *Tribon.* VOLUSIANO & ANNIANO CONSS. 314.

De successoribus.

11. Impp. ARCADIUS & HONOR. AA. Petronio Vicario Hispaniarum.

VItia [35] possessionum a majoribus contracta perdurant: & successorem [36] auctoris sui culpa comitatur. Dat. 5. Kal. Jan. CÆSARIO & ATTICO CONSS. 397.

Si is, per quem possidebatur, possessionem reliquerit.

12. Imp. JUSTINIAN. A. Joanni PP.

EX libris Sabinianis [37] quæstionem in divinas nostri numinis aures relatam tollentes, definimus, ut sive servus [38], sive procurator, vel colonus, vel inquilinus, vel quispiam alius, per quem licentia est nobis possidere, corporaliter nactam possessionem cujuscunque rei dereliquerit [39], vel alii prodiderit, desidia forte vel dolo, ut locus aperiatur alii eandem possessionem tenere: nihil penitus domino præjudicii generetur: ne ex aliena [40] malignitate alienum damnum emergat: sed & ipse, si liberæ conditionis est, competentibus actionibus subjugetur: omni jactura ab eo restituenda domino rei, vel ei, circa quem negligenter [41] vel dolose versatus est. Sin autem necdum sub [42] manibus procuratoris, vel coloni, vel inquilini, vel servi possessio facta est [43], sed ipse eam accipere desidia vel dolo superfedit, tunc & ipse qui eum transmisit, ex mala [44] sua electione præjudicium circa eam possessionem patiatur, ex memoratarum personarum vel machinatione, vel negligentia accedens. Hoc etenim tantum sancimus, ut dominus nullo modo aliquod discrimen sustineat ab his quos transmiserit: non ut etiam lucrum sibi per eos aliquod acquirat: cum & antiqua [45] regula [juris] quæ definivit *deteriorem conditionem per servum domino nullo modo fieri*, tunc locum habeat, cum dominus de damno [46] periclitetur, non cum sibi lucrum per servum acquiri desiderat.

† Salva videlicet in hoc casu domino rei, vel ei [47], qui ad eam detinendam præfatas transmiserit personas, adversus eas omni actione, (si qua ex legibus ei competit) servata.

TIT. XXXIII.

DE PRÆSCRIPTIONE LONGI [48] TEMPORIS DECEM [49], VEL VIGINTI [50] ANNORUM.

Civilis interruptio præscriptionis non operatur, nisi contra eum contra quem interruptio facta est, & in hypothecaria non contrahitur vitium litigiosi. Bald.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Juliano PP.

CUm [51] post moram & omissam quæstionem res ad nova dominia bona fide transierint, & exinde novi viginti anni intercesserint sine [52] interpellatione, non est inquietanda, quæ nunc possidet, persona: quæ sicut accessione prioris domini non utitur, qui est inquietatus: ita nec impedienda est, quod ei mota controversia sit. Quod si prior possessor inquietatus est: etsi postea per longum tempus sine aliqua interpellatione in possessione remansit, tamen non potest uti longi temporis præscriptione, quod etiam in Republica [53] servari oportet.

In AUTHENT. ut sponsf. larg. §. rursus col. 9. tit. 2. Novell. 119. cap. 7.

MAlæ [54] fidei possessore alienante [55], cessat longi [56] temporis præscriptio [57], si verus dominus ignoret [58] suum jus, & alienationem factam: spectatur ergo tri-

eod. l. 13. ff. de adq. rer. §. 5. vers. & hoc est. Inst. per quas personas cui. acq. 1 Liber ignoranti possessionem: scienti usucapionem adquirit. 2 De vacua possessione agitur in *l. 3. & 7. J. eod.* vid. *l. 2. in fin. ff. de act. empt.* Goth. Vid. hic Zanger. *de Except. part. 3 c. 10. n. 121.* Anf. 3 Paria sunt in vacuam possessionem induci, & sciente venditore diu in possessione fuisse. *l. 12. §. de contrah. empt. l. 2. supr. si quis alteri.* 4 Hinc colligit Alciat. *2. præsumpt.* 23. quemque præsumi possidere ex titulo præambulo, id est, ex antecedente aliquo titulo. dixi ad *l. 12. supr. de fide instrument.* 5 Revera possidet, qui sciente venditore possidet. 6 *l. 60. ff. de reg. jur.* aliud nesciente. *l. 5. ff. eod. l. 14. §. 1. ff. de furtis.* 7 Hanc *l. cum l. 1. ff. eod.* conciliat Charund. *verisim. l. 2 c. 6.* Anf.
8 *l. 32. §. 2. ff. eod. 50. Ecl. 2. c. 1.* 9 *l. 2. supr. l. 7. J. eod.* 10 Suo, scilicet.
11 *Affectus*, Hal. 12 Nudo animo possessio retinetur, non adquiritur. vid. *l. 44. in fin. ff. eodem.* 13 Culturam o mittens, possessionem non amittit. 14 Vid. *quæ not. ad l. 1. §. 8. ff. eod.* 15 Id est, titulum possidendi. vid. *l. 1. §. 19. ff. eod.*
16 Colono facta venditio domino non nocet. 17 Sine vi. *l. ult. J. unde vi.*
18 Ingressio vacuæ possessionis vitium personale, non reale contrahitur: ideoque poterit res usucapi. 19 Id est, cum fructibus. Causa est quidquid a re proficiscitur, vel rei cohæret. *l. 3. §. 1. l. 8. ff. de usuris & fructibus & causis.* 20 Injusta possessio non est titulus. Sine titulo non est locus præscriptioni. *l. 24. supr. de rei vind. §. 2. Instit. de usurpat.*
21 *l. 2. l. 3. §. eod.* 22 Cui multum tribui solet. 23 Per procuratorem possessio & dominium adquiri potest. *l. 1. §. per quas personas. l. 1. supr. eod. l. 20. §. 2. ff. de adq. rer. dominio.* 24 Imo potest. *l. 12. §. 1. ff. eod.* 25 Cerus scilicet. *l. 5. ff. eod. de falso* mox dicetur. 26 Falsus emptor melioris conditionis esse non debet quam verus.
27 Naturalem, scil. vel civilem: nulla est tertia. vid. Cuj. 9. *observ.* 33. Goth. Adde Zanger. *d. Except. part. 3. c. 10. n. 68.* Anf. 28 Jus & corpus opponuntur. 29 Possessio jure constitutum, est civilis possessio. 30 Possessio corpore consistens, est naturalis possessio. 31 Legitima dicitur, quæ defenditur legibus & interdictis possessoriis.
32 Interruptio vitiat justam usucapiendi causam, adeo ut si ad diem res possessa non fuerit, videatur possessio ad vetus, non ad novum recurrere, atque ipsa interruptione dominium renovare. *2. H. tit. 1. §. 67.* 33 Possessor non intelligitur, qui licet possessionem corpore teneat, interposita contestatione & causa in judicium deducta, super jure possessionis vacillat ac dubitat. 34 *l. 26. §. de rei vindicat. l. 2. circa fin. l. 10. J. de præscr. longi temp.*
35 Realia scil. *l. 24. §. 1. ff. de usurpat. l. 5. in fin. C. Theod. unde vi.* eutque pars postrema legis 2. *§. fi per vim.* 36 Omnem scil. 37 Locus est huic legi quando res tradita est alii & ab eodem occupatur. Joan. Decher. *l. 1. differt. 3. n. 25.* Ad emphyteutam Vassalum, vel conductorem a dominio tempus trahi non potest. Vasalle. *a. Jure Emphyth. quæst. 18. num. 17.* neque locum habet in colono tradente, ac deserente possessionem. Joann. a Sand. *decis. Frisic. lib. 5. tit. 4. defin. 7.* Anf. 38 Per servum, procuratorem, colonum, & inquilinum possidemus. 39 Qui alteri non sibi possidet, si possessionem deserit, vel alteri tradit, domino non præjudicat. *l. 31. §. & 40. §. 1. ff. eod. l. 31. ff. de dolo. l. 6. in fin. J. unde vi. l. 1. J. si per vim. l. ult. §. 5. J. de delatoribus. lib. 10. tit. 11. l. 133. ff. de reg. jur.*
40 Mala fide soli autori nocere debet. 41 In quærenda possessione potest quisque negligentia sua obesse ei cui quærere debuit: & tamen in id quod interest ei tenetur.

42 Possessor naturalem & civilem possessionem amittit, si ille per quem possidet, possessione expelliatur: æque ac si possessionem ipsam traderet. Accurs. Bartol. Angel. *hic Gloss. in cap. olim causam. 12. extr. de restit. spoliat.* quod tamen in Ecclesia, *per doctores in d. cap. olim*, fisco & pupillo fallit. *c. 1. extr. de in integr.* adde aliam exceptionem ex Socino *reg.* 297.
43 Possessio facta sub manibus procuratoris. 44 Mala electio eligenti nocet.
45 *l. 133. ff. de reg. jur.* 46 *l. 27. ff. ad SC. Vellejan.* 47 Id est, custodi possessionis. *l. 1. J. si per vim. l. 6. J. unde vi.* adde *l. ult. J. de delatoribus. lib. 10. tit. 11.*
48 50. *Eclog. 11.* Præscribimus hoc spatio res immobiles cum titulo, & bona fide.
49 Adversus præsentes. *v. l. 12. J. eod. Nov. 119. c. 7. & 50. Ecl. 14. 15. & 2. Inst. 6. in prin.*
50 Adversus absentes. *v. l. 12. J. eod.* 51 Eadem extat sententia apud Paul. *5. sent. 2. §. 5.*
52 Hanc restrictionem adde *l. unic. §. de usuc. transformanda.* 53 Adversus rempublicam etiam viginti annorum præscriptio prodesse ei qui justum initium possidendi habuit: nec modo tempore interpellatus est. Paul. *d. l. §. 4.* 54 Præscribere longo tempore non potest, titulum habens a malæ fidei possessore, *ut hic.* nisi alienatio ab initio bonæ fidei fuerit. Angelus *in l. sequitur 4. ff. de usurpat. Gloss. in d. l. item §. res 4. ff. de alien. jud.* nisi debitor alienet rem alteri pignoratam: tunc enim emp or bonæ fidei præscribit adversus hypothecariam: hæc quippe Auth. de præscriptione dominii, non hypothecæ constituta est. Aret. & Cynus *hic.* fallit etiam quoties habens titulum a malæ fidei possessore dominium non præscribit. fallit etiam quoties præscribitur res in qua non requiritur titulus, puta servitutes. *l. si quis diuturna, 10. ff. si servitus vindicetur.* fed & si procurator mala fide vendidit, & dominus ex bonam fidem habebit. *l. qui pundum 7 §. procurator 6. ff. pro empt.* Idem esse putat Bartol. in *l. Pomponius 13. §. 1. ff. de adq. vel amitt. possess.* Angel. in *l. sequitur 4. ff. de usurpat.* Bald. in *l. ancilla 12. supr. de furtis:* in usucapione rei mobilis: cum possit res mobilis mala fide, sine furto distrahi. *l. alienum 6. ubi Gloss. supr. de furtis.* vide alias exceptiones apud Bart. Angel. & Bald. *ibid.* adde Socin. *reg.* 431. Idem dicendum in secundo empore: ut hæc Auth. locum tantum adversus primum emptorem habeat, Bart. in *d. §. cum quis.* idem censet quoties venditor non in ipsa traditione, fed post diem res possessa non fuerit, videatur possessio ad vetus, non ad novum recurrere, atque ipsa interruptione dominium renovare. *2. H. tit. 1. §. 67.* 55 Possessor non intelligitur, qui licet possessionem corpore teneat, interposita contestatione & causa in judicium deducta, super jure possessionis vacillat ac dubitat. 56 Aliud in præscriptione longi temporis, quia mala fides tempore longissimo non nocet. *l. 3. l. 4. J. de præscr. 30.* 57 Præscribere longo tempore non potest, qui titulum habet a malæ fidei possessore, *ut hic.* An mobilia usucapere potest? hæc enim Authentica de præscriptione immobilium est. Bart. *in d. l. Pomponius 13.*
58 Ergo cum scit, neque ignorat, longissimum tempus non requiritur, sed longum tempus